Actieblad

December 1998, 109de jaargang nr. 5

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

te 4547

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Rede en test: hoe 'hard' is de officiële geneeskunde?

Onder deze titel gaf prof.dr. J. van Gijn, o.a. neuroloog en hoofdredacteur van het *Nederlands Tijdschrift van Geneeskunde*, tijdens de jaarvergadering van de VtdK op 10 oktober 1998 een zeer boeiende lezing. De spreker verwierf al direct de sympathie van zijn gehoor, door aan het begin van zijn lezing mee te delen, dat hij zich zojuist ('Ik sympathiseer al lang met Uw Vereniging') als lid had aangemeld. De zeer heldere en erudiete voordracht werd geïllustreerd aan de hand van dia's, die zowel ver in de historie (de reis van de huwbare Belle van Zuijlen naar de Britse filosoof David Hume) teruggingen als verwezen naar recent medisch onderzoek, vooral op zijn specifieke interessegebied, de neurovasculaire ziekten. Af en toe excuseerde Van Gijn zich voor zijn soms bloederige dia's met beelden van halsslagaderchirurgie, die wellicht wat te veel zouden kunnen worden voor de aanwezige 'leden-intellectuelen' in het gehoor.

Prof. van Gijn begon met te stellen, dat er in de tweede helft van deze eeuw een paradigmaverschuiving heeft plaatsgevonden in de kennis over geneeskunde: van een wetenschap gebaseerd op pathofysiologische inzichten heeft de geneeskunde zich ontwikkeld tot een wetenschap, die streeft naar empirische toetsing: de 'evidence-based medicine'. Deze overgang kan worden gezien als een late weerspiegeling van een vergelijkbare, maar veel vroegere verschuiving van inzichten in de filosofie, namelijk van het 17de eeuwse rationalisme naar het 18de eeuwse empirisme. De spreker lichtte de thans algemeen aanvaarde empirische cyclus (observeren-induceren-deduceren-verifiëren) toe aan een sprekend voorbeeld uit zijn vakgebied. Tot voor kort werd van bepaalde grote hersenbloedingen, die vaak bij sectie in de schedel werden aangetroffen, aangenomen dat zij altijd dodelijk zouden zijn. Nu er met moderne beeldvormende technieken veel betere diagnostiek mogelijk is van dit soort bloedingen, en zij ook aangetroffen worden bij springlevende patiënten die in de spreekkamer tegenover de dokter zitten, blijkt er sprake te zijn geweest van een ongerechtvaardigde vorm van inductief redeneren, dat onvoldoende was geverifieerd.

In de hedendaagse diagnostische modellen blijkt het rationalisme vaak nog een taai leven te leiden. Dat geldt vooral de strikte (cartesiaanse) scheiding tussen lichaam en geest, weerspiegeld in pseudo-mechanische benamingen voor negatieve gewaarwordingen die in belangrijke mate worden bepaald door psychologische factoren: chronische artrose, myalgische encephalomyelitis, whiplash letsel, fibromyalgie, muis-arm en post-Lyme syndroom. Ook worden, aldus Van Gijn, nieuwe diagnostische technieken nog steeds voortijdig met veel tam-tam aangekondigd, terwijl zij naderhand slechts stilletjes ten grave worden gedragen. Niet alleen patiënten, maar ook artsen onderschatten veelal de grote voorspellende waarde van eenvoudige gegevens, verkregen bij de anamnese en het lichamelijk onderzoek.

Wat de behandelingsmethoden aangaat demonstreerde Van Gijn de 'medische reformatie' aan de hand van de geschiedenis van de endarteriëctomie van de A. carotis (= het operatief schoonmaken van door aderverkalking aangetaste en vernauwde halsslagaderen, waarmee men latere beroerten hoopt te kunnen voorkomen): eerst de toenemende populariteit van een op deductie gestoelde, maar niettemin riskante behandelingsmethode, dan de twijfel, resulterend in een internationale trial (een methode die pas in 1948 voor het eerst werd toegepast), tenslotte de acceptatie en implementatie van de resultaten van dit grootscheepse onderzoek. De operatie heeft soms zin en doet soms meer kwaad dan goed en eerst nu zijn strikte goed-gedefinieerde indicatie-criteria vastgesteld.

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881

Correspondentie-adres: Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen; tel. 0513-625956

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn
Secretaris: H. de Vries, apotheker, Heerenveen
Penningmeester: I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg
Leden: P.M. Siegel, psychiater, Amsterdam; dr. A.P.M. van Dam, Den Haag; mr. Th. Douma, advocaat, Haarlem; C.P. van der Smagt, huisarts, de Bilt; dr. H. Timmerman, hoogleraar farmacochemie, Voorschoten; W.M. Veenema, huisarts, Joure; W. Zijp, tandarts, Enkhuizen
Adviserende leden: S. Lelie, Middelburg; drs. P.C. Bügel, psycholoog, Groningen
Redactie: A. van Keimpema, Dijken 2, 8528 DT Langweer, Tel. 0513-499052. Fax 0513-499054. Mobiel 06-53247583.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.
Abonnement: *f* 45 per jaar.
ISSN: 1383-116X

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.
De contributie bedraagt thans minimaal f 50 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 500.

(vervolg van pag. 1)

Een belangrijk selectie-criterium bij therapeutisch onderzoek is de keuze van de effect-maat. Bij verkennend onderzoek kan dit een biologische maat zijn, bijvoorbeeld het gehalte van een bepaalde schadelijke stof in het bloed, of een maat voor de functie van één bepaald orgaan, bijvoorbeeld de spierkracht in de aangedane lichaamshelft na een beroerte. Wanneer de resultaten van therapeutisch onderzoek echter bestemd zijn te worden toegepast in de algemene praktijk, moeten de effect-maten zijn afgestemd op het functioneren van het individu als geïntegreerde eenheid. Dat houdt in dat gekeken wordt naar het dagelijks functioneren, in huis of in de sociale context, of naar de kwaliteit van leven.

Tenslotte wees Van Gijn op het feit, dat er ook over de bij politici zo geliefde preventieve geneeskunde vele niet goed uitgeteste misvattingen bestaan. Veel leken denken, dat 'alle voorkòmen beter is dan genezen', maar al te gemakkelijk wordt vergeten dat daarvoor ook een prijs betaald moet worden: gezonden worden ten onrechte ziek gemaakt of zijn op zijn minst enige tijd als ziek bestempeld. De slotconclusie van zijn betoog was, dat het niet zozeer de biologische plausibiliteit (rede) is, die de ware geneeskunde scheidt van de kwakzalverij, maar uiteindelijk de empirische verificatie (test).

In de discussie na afloop van zijn lezing ging Van Gijn in op het door Renckens in zijn jaarrede gesignaleerde probleem, dat serieuze wetenschappelijke tijdschriften soms waardeloos onderzoek uit de alternatieve hoek publiceren. Van Gijn, die ook deel uitmaakt van de redactieraad van de Lancet, die vorig jaar een meta-analyse over de homeopathie had opgenomen, kon zijn gehoor 'heet van de naald' vertellen, dat die publicatie uitgebreid was besproken op de vergadering van de Lancet, waarvan hij nog op de ochtend van 11 oktober uit Londen was teruggekeerd. Tot publicatie van dit voor de homeopathie zo gunstige artikel was destijds besloten, omdat een eerste screening van methodologische aard geen fouten aan het licht had gebracht. De Lancet streeft ernaar medisch nieuws vrij snel te publiceren: de doorlooptijd van aangeboden manuscripten is zelden langer dan enkele weken. Men loopt met die policy bewust enig risico. Het meest gerenommeerde Amerikaanse tijdschrift (New England Journal of Medicine) heeft een andere aanpak: alles wordt zo langdurig (soms meer dan zes maanden) en grondig bekeken, dat datgene wat er uiteindelijk wordt geplaatst dan ook 'van beton' is, aldus Van Gijn. Inmiddels zijn er in het homeopathie-artikel systematische verschillen in aantallen uitvallers gevonden tussen de echt-behandelde en de placebo-groep, waarmee de homeopathie-gunstige conclusie van het artikel kan worden verklaard. De algemene conclusie van de Lancet-redactie was volgens Van Gijn dan ook, dat er hier sprake was geweest van een 'misser'!

Bügel stelde de spreker een vraag over de aanpak van lijders aan de door Van Gijn opgesomde pseudo-ziekten. Deze zou volgens Van Gijn 'wat verstandiger' moeten zijn en Bügel vroeg zich af, wat dat betekende. Van Gijn bleek van mening dat elke goede arts ook iets van een psychiater in zich zou moeten hebben (hetgeen bij gynaecologen vaker het geval zou zijn dan bij bijv. orthopeden) en attenter zou moeten zijn op emotionele disregulaties bij patiënten. De Nijmeegse aanpak van ME-patiënten, waarbij deze vooral geactiveerd worden en waarbij met name wordt gekeken naar wat de patiënt nog wel kan en niet zozeer wat hij niet meer kan, werkt in dat opzicht goed, aldus Van Gijn.

In zijn dankwoord deelde voorzitter Renckens de spreker tot hilariteit van de zaal mee, dat er normaliter bij toetreding tot de VtdK een strenge ballotage plaatsvindt, maar dat deze door de zeer leerzame, lucide en erudiete voordracht van de spreker in diens geval volledig overbodig was gemaakt.

Jaarrede van de voorzitter 1998.

'Geld dat stom is, maakt recht wat krom is!'

Die dolle vreugde bij de homeopaten! Weinig verschijnselen of gebeurtenissen bezorgden mij in de afgelopen tien jaar, waarin 'quack-watching and -busting' mijn tweede natuur werd, zo'n terugkerende sensatie van minachting gemengd met verontrusting als de dolle vreugde van de Hahnemannianen als er weer een artikel over homeopathie in een normaal medisch tijdschrift werd gepubliceerd. Een dergelijke gebeurtenis is voor de homeopaat zo uitzonderlijk, dat hun vreugde zeker begrijpelijk is. Wetenschap is thans de maat der dingen en acceptatie van de homeopathie kan alleen dichterbij komen met publicaties in echte tijdschriften. De meeste normale tijdschriften hebben zo een gezonde Bayesiaanse afkeer van de absurde geneesmiddelleer van Hahnemann (transsubstantiatie van inerte stoffen door middel van schokschuddend verdunnen), dat men er nooit aan zal beginnen. Du Perron beschreef deze gedragslijn in zijn 'Uren met Dirk Coster' eens als volgt: *'alsof (...) het volstrekt nodig ware de erotiese kwaliteiten van een vrouw nader te onderzoeken, wier adem ons reeds hield op de meest eerbiedwaardige afstand'.*

Zo redeneren gelukkig ook de meeste tijdschriftredacties, maar er zijn helaas uitzonderingen, vooral onder gerenommeerde Britse tijdschriften. De vreugde over Benveniste's publicatie in *Nature* (1988) was van korte duur. Maar het stuk van Reilly over 'pollen C 30' bij hooikoorts (*Lancet* 1986), de meta-analyse van Kleijnen c.s (*BMJ* 1991) en de meest recente van Linde c.s. in de *Lancet* (van 20 september 1997) met een nieuwe meta-analyse van de homeopathische wereldliteratuur zorgen nog steeds voor rode konen bij de meestal zo stiefmoederlijk bedeelde homeopaten.

Het artikel van Linde c.s. in de Lancet

Inhoudelijk valt er op het artikel van Linde c.s ('Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects? A meta-analysis of placebo-controlled trials.') genoeg af te dingen en reeds in hetzelfde nummer waarin het werd afgedrukt stonden kritische commentaren van twee gezaghebbende auteurs. Hoewel de meta-analyse formeel en methodologisch correct was, wezen beide commentatoren de conclusie van het stuk - dat homeopathie (H.) niet meer als louter placebo-therapie kan worden afgedaan - van de hand. Men houdt natuurlijk problemen met de basisfilosofie van de H., daarnaast kan publicatie-bias (effect-onderzoek met negatieve uitkomst zal niet snel worden gepubliceerd) een rol hebben gespeeld. Ook werden de positieve trials nooit in onafhankelijke centra bevestigd: de reproduceerbaarheid blijft discutabel. Tenslotte bleek de werkzaamheid van de H. kleiner naarmate de trials van betere kwaliteit waren. Bij zeer streng oordelen over de kwaliteit van de beschikbare trials hield men uiteindelijk 26 publicaties over van hoge kwaliteit. Ons eigen *Geneesmiddelenbulletin* wees er vervolgens op, dat men er van die 26 in 1996 al 10 had geanalyseerd, waarbij was gebleken, dat de meesten ervan niet aan de strenge normen van goed geneesmiddelonderzoek voldeden. Was dat wel het geval, dan werd geen verschil met het placebo aangetoond.

Ondanks deze tegenwerpingen, die bij insiders natuurlijk overbekend zijn, valt niet te ontkennen, dat wij de dolle vreugde der homeopaten over deze *Lancet*-publicatie met gemengde gevoelens bezagen. Want hoewel de auteurs braaf toegeven nog steeds in het duister te tasten over de vraag hoe de H. dan wel zou kunnen werken en zij evenmin ook maar één ziekte kunnen noemen, waarbij de werkzaamheid van de H. afdoende is aangetoond, toch schermen veel kwakzalvers nu te pas en te onpas met die publicatie in dat gezaghebbende tijdschrift. Persberichten naar het ANP, naar alle damesbladen (de *Margriet* startte kort daarna een rubriek door een vrouwelijke homeopathisch arts), cursiefjes van VSM-apotheker Wijnsma in drogistenblaadjes, radio-columns van homeopaten: ze waren niet van de lucht. En ook op een discussie-avond voor apothekers, waar onze secretaris debatteerde met VSM-topman Dicke, werd door de laatste voortdurend verwezen naar Linde c.s. Het valt derhalve niet te ontkennen dat dergelijke publicaties als hinderlijke stoorzenders functioneren. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de redactie van de betreffende tijdschriften en het komt ons voor dat men dit soort publicaties enerzijds opneemt met een 'tongue in cheek' om de lezers een beetje te plagen, anderszins lijkt overwaardering van methodologische aspecten ten koste van het respect voor basale farmacologische en pathofysiologische inzichten ook een rol te spelen. Als er methodologisch niets op aan te merken is, dan publiceert men relatief snel, ongeacht de vraag of de hypothesen en de conclusies absurd zijn.

Behalve de redactie die besluit artikelen van dit type te accepteren zijn er ook auteurs nodig, die in staat zijn dit soort publicaties te produceren. Nu zijn er vrijwel nooit alternatieve artsen geweest, die hun gedachten op enigszins begrijpelijke manier onder woorden konden brengen, laat staan dat men artikelen op een voor wetenschappelijke tijdschriften aanvaardbaar niveau kon produceren. Reilly is internist en hem gelukte het dus eenmaal, Kleijnen c.s. zijn klinisch epidemiologen, die sec naar de statistiek en methodologie keken zonder zich verder ergens anders om te bekommeren en van hen kon wel verwacht worden dat zij een acceptabele meta-analyse konden schrijven. Zij waren geen homeopaten. Het artikel van Linde c.s. is er echter een voorbeeld van dat ook fervente homeopaten in staat zijn publicaties te schrijven, die methodologisch aan de eisen voldoen. Dit recente fenomeen wordt nog versterkt door het feit, dat ook sympathisanten van alternatieve geneeswijzen (A.G.) tijd en geld

te hebben om verwarrende en genuanceerde artikelen over A.G. te produceren, die makkelijk een redactie blijken te kunnen verschalken.

Hoe heeft dat toch kunnen gebeuren? De verklaring van dit hinderlijke fenomeen moet worden gezocht in overheids- en ander geld, dat in de vorm van subsidie vloeit naar instituten, die zich speciaal met de alternatieve geneeskunde mogen bezighouden. Zo is het artikel van Linde een Duits-Amerikaanse co-productie van o.a. het **Münchener Modell (Zentrum für naturheilkundige Forschung)** en het **Office of Alternative Medicine** (OAM) van het Amerikaanse National Institute of Health (NIH) te Bethesda.

Het Münchener Modell

In Duitsland, het land van de 'Staatlich anerkennte Heilpraktiker', gaat al geruime tijd veel overheidsgeld richting alternatieve geneeskunde. Het Münchener centrum, waaraan de eerste auteur van het *Lancet*-artikel is verbonden wordt o.a. gesubsidieerd door de Karl en Veronica Carstens Stichting, opgericht door voormalig bondspresident Karl Carstens en diens vrouw, die als internist natuurgeneeskunde en homeopathie beoefende. Die Stichting is rijk en het Münchener Modell(MM) heeft zelfs een samenwerking met de Cochrane Collaboration opgezet: ook uit die bron sleept men geld binnen! Men weet waar Abraham de mosterd haalt! Ook ontvangt het Modell financiële steun van de Beierse regering en ene Erich Rothenfusser Stichting.

Het Modell is voortgekomen uit de belangstelling van de anesthesist-acupuncturist Melchart, die reeds in 1977 een college-cyclus aan de medische faculteit van de Ludwig Maximilians Universiteit(LMU) organiseerde over acupunctuur. Deze kreeg later een vervolg met voordrachten over de zgn. ervaringsgeneeskunde. Vanaf 1988 trachtte het Modell zijn opvatting van de natuurgeneeskunde te integreren in het onderwijs aan de medische faculteit aldaar. Melchart beschikte vanouds over goede contacten met o.a. de Beierse regering en de familie Carstens. Na 1992 heeft de faculteit zelf een vorm van natuurgeneeskunde in het curriculum geïntroduceerd en kon het MM worden gemarginaliseerd. Het werkt sindsdien nog wel samen met enkele kleinere afdelingen van de LMU, maar binnen de medische faculteit geniet het MM geen enkele steun meer en leden pogingen om een leerstoel natuurgeneeskunde te verwerven schipbreuk. Zelfs een 'Habilitation', een privaat-docentschap, heeft men niet kunnen bereiken. Linde neemt in de praktijk het meeste werk voor zijn rekening. In de snorkende propaganda-folder snoeft het MM over zijn samenwerking met verwante instituten over de gehele wereld.

Het Office of Alternative Medicine

Het OAM is in 1992 opgericht op instigatie van Tom Harkins, lid van de Senaat, die geloofde dat zijn allergie was genezen door een behandeling met bijenstuifmeel en die steun kreeg van een voormalig congreslid, wiens kanker was genezen door 714X en koeienbiest, voorgeschreven door de Frans-Canadese kwak Gaston Naessens. Deze nuttige informatie is afkomstig van Wallace Sampson, voorzitter van de Amerikaanse VtdK, de NCAHF. Directeur van het OAM is Wayne Jonas en het budget van het OAM bedroeg in 1997 14 miljoen dollar en dit jaar 20 miljoen. Het OAM heeft al een aanzienlijke stroom publicaties geproduceerd, die over een groot aantal reguliere tijdschriften is verspreid. Veel redacties zijn blij eens een relatief genuanceerd stuk over A.G. te ontvangen en nemen het op. Dat men bevooroordeeld en tendentieus is, dat valt outsiders namelijk niet direct op. Ook in ons land bereiken de activiteiten van de OAM hun doelgroep. Zo viel op 29 november jl. in de berichtenrubriek van het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* onder de titel 'Acupunctuur werkt.' te lezen, dat een conferentie op het NIH had geconcludeerd, dat de werkzaamheid van acupunctuur nu wel als bewezen kon worden beschouwd. De bewuste conferentie was echter georganiseerd door het OAM en men had slechts sprekers die pro-acupunctuur waren uitgenodigd. Tegenstanders kwamen niet aan het woord.

Heftige kritiek van vooraanstaande wetenschappers op het OAM heeft weliswaar misschien verhinderd dat het OAM een geheel zelfstandig onderdeel van het NIH zou worden, maar de overheidssteun blijft en armlastige, opportunistische universitaire vakgroepen flirten met het OAM, omdat het over geld beschikt. Meer principiële wetenschappers (Berg, Singer, Goodenough en Bromley) kwamen aan het woord in *Science* van 11 juli 1997. Men sprak schande van ondersteuning van 'kwakzalvers' door het NIH en men voelde zich erdoor beschaamd. Ook voldeden de publicaties van het OAM volgens hen niet aan de gebruikelijke eisen van wetenschappelijk onderzoek.

Enkele kenmerkende uitspraken uit OAM-publicaties ontleen ik aan een artikel 'The challenge of complementary and alternative medicine', dat in een Amerikaans gynaecologisch tijdschrift verscheen (*Am. J.Obst. Gyn.*,nov. 1997, p.1156-1161). Het artikel bevat 44 literatuurreferenties en stelt *unverfroren* dat aangetoond is dat acupunctuur wel werkt bij menstruatiepijn, alcoholisme, misselijkheid en braken, maar niet bij astma! Homeopathie zou werken bij hooikoorts, darmverstopping (ileus) na operaties, griep en pijn na een trauma. Verder pleiten de auteurs voor het verbeteren van de communicatie tussen alternatieve en reguliere behandelaars, vooral in het belang van de patiënt. Wederzijdse verkettering en vooroordelen bewijzen de patiënt die dan moet kiezen een slechte dienst. Aldus Chez en W.B.Jonas: de laatste is directeur van het OAM.

Exeter

In Engeland bekleedt prof Ernst een leerstoel aan het **Department of Complementary Medicine van de universiteit van Exeter**, waarover later. Dit instituut is qua aanpak en *salonfähigkeit* bij de onoplettende buitenstaander sterk verwant aan eerder genoemde centra. Aan het hoofd van dit gedrocht staat sinds de oprichting ervan in 1993 prof. Edzard Ernst, van

Oostenrijkse afkomst. De oprichting kwam tot stand na een aanzienlijke schenking door de Sir Morris Laing Foundation, die nog altijd betaalt en wier bijdrage wordt 'gematcht' door de universiteit. Daarnaast ontvangt men geld van de NHS(!) en van instellingen als Boots (een drogisterij-keten met sterke banden met de Faculty of Homoeopathy en het Nationaal Instituut van 'medical herbalists') en Lichtwer. Het instituut wordt welwillend behandeld door onze Britse zustervereniging Health Watch en organiseert jaarlijks een wetenschappelijke bijeenkomst met internationale sprekers, men geeft een eigen tijdschrift uit FACT (focus on alternative and complementary medicine) en u kunt - tegen kostprijs - alle publicaties van het instituut totnogtoe, ruim 150 stuks, rustig bestellen. Door hun verzoenlijke opstelling zowel richting alternatieve als reguliere genezers zijn Ernst en zijn medewerkers geziene gasten ook op door serieuze wetenschappers opgezette symposia en in wetenschappelijke tijdschriften. Een representatief voorbeeld van die meer dan 150 publicaties is zijn 'Homeopathy revisited', in oktober 1996 afgedrukt in het beslist serieuze Amerikaanse *Archives of Internal Medicine* (p.2162-2164), een artikel met 52 literatuurreferenties. Eerst prijst Ernst de grote verdiensten van de homeopathie (H.) in de vorige eeuw, toen de H. zou hebben bijgedragen aan de ontdekking van geneesmiddelen als nitroglycerine en aconiet, daarnaast zou de H. een eind hebben gemaakt aan het aderlaten en aan de kwikbehandeling uit die tijd. Ook Lister zou veel aan de H. te danken hebben en de H. zou de grondslag van de 'clinical trial' hebben gelegd. Na deze overdreven toejuiching eindigt de auteur met een pleidooi tegen het beschouwen van H. als kwakzalverij of als een sekte en pleit voor enkele goede wetenschappelijke trials, waarbij men de mind open moet houden, ondanks het ontbreken van enig idee hoe H. zou kunnen werken. Iemand die nu nog pleit voor een paar goed opgezette trials naar de werkzaamheid van de H. is in mijn ogen een pias, die niet serieus genomen moet worden. En wat die open mind betreft: Martin Gardner zou zeggen: dat is geen open mind meer, maar een open sink! Intussen staat Exeter dus prominent op de kaart van de alternatieve geneeskunde, waar het zijn naamsbekendheid vroeger vooral dankte aan Engelstalige limericks, vanwege het feit dat Exeter rijmt op 'sex at her'. John Irving, zelf afkomstig uit het Amerikaanse Exeter, gaf in zijn Ciderhouse Rules het volgende voorbeeld;

There was a young lady of Exeter,
So pretty that men craned their necks at her.
One was even so brave
As to take out and wave
The distinguishing mark of his sex at her.

Ondertussen valt er eigenlijk niets te lachen. Met hun schijnbaar redelijke en genuanceerde benadering slagen vrijgestelde en gesubsidieerde pro-alternatieve auteurs er dus in om door te dringen tot de kern van het reguliere medisch-wetenschappelijk Forum. Voor artsen en apothekers, die voor de bizarre wereld van de complementaire geneeswijzen slechts een geringe belangstelling hebben, zullen hun publicaties weliswaar niet direct overtuigend zijn, maar toch zal er altijd iets van blijven hangen als: 'Er schijnt misschien toch wel iets in die acupunctuur te zitten' of: 'Natuurlijk zal er veel placebo-effect in de homeopathie zitten, maar zo'n meta-analyse in de Lancet, zou er misschien dan toch iets aan de hand zijn?'. En de kwakzalvers, die lopen er natuurlijk mee weg.

Deze publicaties zijn dus mogelijk geworden dankzij aparte geldstromen richting de alternatieve sector. Op eigen kracht zouden dergelijke publicaties vanuit de academische wereld of farmaceutische research er natuurlijk nooit zijn gekomen. (Men zou met dergelijke publicaties natuurlijk onmiddellijk als de *risé* van de vakgroep worden beschouwd!). En of er aan die subsidies

OVERZICHT VAN RESPONDENTEN (subsidies)

1 Beroepsvereniging voor Trainers/Therapeuten Emotioneel Lichaamswerk (BETTEL)
2 Bond van Europese Reflexologen, afd. Nederland
3 Gilde van Simontontherapeuten
4 Nederlands Gilde Van Hypnotherapeuten (NGVH)
5 Nederlands Iriscopisten Gilde (NIG)
6 Nederlands Verbond voor Psychologen, Psychotherapeuten en Agogen (N.V.P.A.) Beroepsvereniging voor counselors.
7 Nederlandse associatie van Gediplomeerde Osteopaten (NAGO)
8 Nederlandse Feldenkrais Vereniging
9 Nederlandse Vereniging ter Bevordering van de Anthroposofische Psychotherapie (NVAP)
10 Nederlandse Vereniging Van Ademtherapeuten (NVVA)
11 Nederlandse Vereniging van Antroposofische Artsen (NVAA)
12 Nederlandse Vereniging van Antroposofische Fysiotherapeuten (NVAF)
13 Nederlandse Vereniging van Antroposofisch Verpleegkundigen (NVAV)
14 Nederlandse Vereniging van Biodynamische Therapeuten (NVBT)
15 Nederlandse Vereniging van Klassiek Homeopaten (NVKH)
16 Nederlandse Vereniging van Leraren Alexander-Techniek (NeVLAT)
17 Nederlandse Vereniging van Reincarnatie Therapeuten (NVRT)
18 Nederlandse Vereniging voor Acupunctuur (N.V.A.)
19 Nederlandse Vereniging voor Geestelijke- en Natuurgeneeswijzen (NVGN)
20 Nederlandse Vereniging voor hypnose (Nvvh)
21 Nederlandse Vereniging voor Logotherapie en Existentiële Analyse (NVLEA)
22 Nederlandse Vereniging voor Mesologie (NVVM)
23 Nederlandse Vereniging voor Neutraal-/Regulatietherapie (NVNR)
24 Nederlandse Vereniging voor Podokinesiologie (NVvP)
25 Nederlandse Vereniging voor Traditionele Chinese Geneeskunde (ZHONG)
26 Nederlandse Werkgroep van Praktizijns in de Natuurlijke Geneeskunst (NWP)
27 Stichting ASR-therapie® (Analytisch Synthetische Response-therapie)
28 Stichting Taijiquan Nederland (STN)
29 Stichting tot Bevordering van de Paranormale Geneeswijze (SBPG) is geworden: Stichting Van Gemert Centrum (VGC)
30 Vereniging Beter Natuurlijk (VBN)
31 Vereniging Rebirth Holland (VRH)
32 Vereniging Van Haptotherapeuten (VVH)
33 Vereniging van Homeopatische Artsen in Nederland (VHAN)
34 Vereniging van Integraal-Therapeuten (VIT)
35 Vereniging van Natuurgeneeskundige Therapeuten (VNT)
36 Vereniging van Nederlandse Reflexzone Therapeuten (VNRT)
37 Vereniging van Yogaleerkrachten Nederland
38 Vereniging voor Astrologie (Asas)
39 Vereniging voor Kunstzinnige Therapie op antroposofische grondslag
40 Vereniging voor Neuro-Reflex Therapie (VNRT)

al snel een eind komt is nog maar de vraag, want uit bijvoorbeeld het Europees parlement komen regelmatig geluiden, waarin wordt gepleit voor research in deze richting.

Nederland

Ik heb, zonder zeker te zijn van volledigheid, voor deze gelegenheid getracht ook een inventarisatie te maken van het belastinggeld, dat in ons land naar de kwakzalverij gaat. Ik geef u een korte opsomming.

De **Alliantie voor Natuurlijke Geneeswijzen** (ANG) vermeldde in zijn subsidie-aanvraag van vorig jaar (men wilde ruim 2 miljoen om een register van Erkende Kwakzalvers op te zetten, naar analogie van het BIG-register) dat men tot 1997 o.a. voor dit doel al *f* 700.000,- had ontvangen.

Het Praeventiefonds verstrekte in 1995 een subsidie van *f* 860.000,- aan het **IDAG** om haar schat van informatie over alternatieve geneeskunde te verspreiden onder de Nederlandse bevolking!

Het **Centraal Begeleidings Orgaan** (CBO), een instituut dat in het verleden vooral medisch specialisten ondersteunde bij het totstandkomen van consensusrapporten, kreeg van minister Borst de opdracht om 'de kwaliteitszorg van alternatieve behandel/geneeswijzen te ondersteunen', het zgn. OKAB-project. Over de jaren 1996 tot en met 1999 ontvangt het CBO daarvoor liefst *f* 826.000,- en vermoedelijk, aldus een mededeling van VWS-medewerker mr. Hamelink, zal dat bedrag nog met *f* 100.000,- worden verhoogd. Het CBO organiseerde o.a. het OKAB-kwaliteitssymposium 'Omdat het ook anders kan!' in de Reehorst te Ede op 16 september 1997. Men ondersteunt via pilotprojecten een aantal alternatieve organisaties inzake klachtenregelement, beroepsprofiel, visitatie en dossiervoering. In augustus 1997 en mei 1998 verschenen tussenrapportages. Men geeft de organisaties geen geld in handen: de hulp is in *natura*!

Om te inventariseren of het door minister Borst zo vurig gewenste kwaliteitsbeleid bij de alternatieve organisaties inderdaad van de grond komt, is het **Nederlands Instituut voor Eerste Lijnsonderzoek** (NIVEL) ingeschakeld: over 1996 tot en met 1998 krijgt men daar *f* 328.000,-. Er zijn inmiddels al twee rapportages verschenen, waarvan het lezen geen onverdeeld genoegen is. Het eerste rapport uit 1997 bevat een verslag van een enquête onder 82 beroepsorganisaties. In 1998 stelt het vervolgrapport, dat uit 'diepte-interviews' is gebleken, dat er nog maar weinig vooruitgang is geboekt en dat de beroepsorganisaties in hun eerste enquête de zaak nogal eens iets te rooskleurig hebben voorgesteld. Kortom: *'Puinhopen zien en zingen van mooi weer'* (Nijhoff). Intussen houdt men vol, dat 'eraan wordt gewerkt'.

Of al die subsidies wel enig effect sorteren, dat wordt dan ook nog een keer onderzocht door een ander onafhankelijk gezelschap, dat de minister t.z.t. ook gegevens zal moeten geven als zij tegenover het parlement de eerste evaluatie van de effecten van de Wet BIG gaat bespreken. Dit onafhankelijke gezelschap heeft Borst gevonden in de ... **Consumentenbond**, een noodlijdende club, die die *f* 160.000,- best kan gebruiken. Haar rapport, waarin het kwaliteitsbeleid van alternatieve organisaties wordt doorgelicht op 36 NIVEL-criteria, zal vermoedelijk dit najaar verschijnen. Veel fiducie in de Consumentenbond hebben wij niet. Althans niet wanneer men over alternatieve geneeswijzen spreekt, want dan weet men van toeten noch blazen en begaat men de ene enormiteit na de ander. U herinnert zich wellicht het commentaar van Van der Smagt in ons *Actieblad* op een artikel in de *Consumentengids* van juli 1994, waarin zeven homeopathische gidsen werden besproken. De 'beste koop' bleek toen De homeopathische kindergids. Daarover schreef men o.a.: 'Het boek geeft zowel adviezen als voldoende keus voor de te gebruiken middelen. De bemoederende toon zal sommigen tegenstaan. Jammer is dat het boek veel complexe middelen aanbeveelt: middelen die tegen veel ziekten zouden helpen. Een wat specifiekere advisering zou beter zijn. De aanbevolen middelen zijn bovendien van één firma'. En dat was dan 'de beste koop': zo kritisch is dus de Consumentenbond, dames en heren! Doet mij denken aan die man, die werd geënquêteerd over een zaak, waarvan hij niet veel wist: *'Maar daar weet ik niets van!' 'Geeft niets, het gaat alleen om uw mening!'*.

Incidenteel worden of werden kleinere zaken gesubsidieerd, zoals de folder van het **Landelijk Informatiecentrum Moerman** (LIM), dat *f* 25.000,- ontving ten behoeve van de folder. De **Artsenfederatie Additieve/Alternatieve Geneeskunde** (AAG) ontving kort geleden ook *f* 25.000,- om zijn ledenlijst op het Internet te publiceren! Als u weer eens problemen met uw aura heeft, dan kunt u nu VWS-gesubsidieerd het adres van Rama Polderman heel makkelijk vinden in de rubriek natuurgeneeskunde. Wilt u wellicht liever manuele geneeskunde of neuraaltherapie dan treft u in die rubriek bijvoorbeeld de Friese arts Schat aan, die zich binnenkort tuchtrechtelijk zal moeten verantwoorden wegens de moord ('euthanasie') op een bejaarde patiënte uit een verzorgingstehuis. (Alternatieve genezers lijden vaak aan grootheidswaan en die wordt versterkt als de samenleving hen forse geld-injecties geeft, zo zit dat.)

Aan wetenschappelijk onderzoek op het gebied van alternatieve geneeswijzen wordt thans in ons land vrijwel geen subsidie meer verleend. Het heeft in het verleden dan ook niets positiefs opgeleverd. Het onderzoek van De Lange naar het effect van H. op luchtweginfecties bij kinderen heeft VWS enkele tonnen gekost en het Moerman-onderzoek kostte zeker een miljoen, dus VWS heeft zijn leergeld wel betaald. Van de laatste grote uitzondering op deze regel, het met 2½ miljoen door de Ziekenfondsraad gesubsidieerde Rotterdamse acupunctuur-onderzoek bij de tennisarm, vernamen wij al meer dan twee jaar niets meer. Navraag dit voorjaar bij de **Nederlandse Artsen Acupuncturisten Vereniging** (NAAV) zelf leverde niets op: men nam niet de moeite mijn brief te beantwoorden. In het Dijkzigt te Rotterdam is er volgens mijn informant Verbrugh in het hen toegewezen kamertje al heel lang geen mens meer gezien. Bij de

Ziekenfondsraad, waar wij vervolgens ons licht opstaken, bleef men diplomatiek: er waren 'moeilijkheden' gerezen met betrekking tot de organisatie en de begroting. Nu alle verantwoordelijkheid over het geld aan mevrouw Oei-Tan, ex-voorzitster van de NAAV, is ontnomen en er ook verder 'goede afspraken' zijn gemaakt, zal het project binnenkort wellicht alsnog van start gaan. Het kan niet anders, dames en heren, er is hier grote ruzie geweest. Wij zijn benieuwd naar de vraag of de liefde van Dijkzigt-anesthesieprofessor Erdmann, die destijds weigerde in te gaan op onze bezwaren tegen dit *morganatisch* huwelijk tussen een academische vakgroep en een gezelschap kwakzalvende-artsen-met-een-geldbuidel, of zijn liefde dus voor de naaldartiesten van de NAAV al wat is bekoeld.

Geheel losgemaakt van de universiteit fungeert in Rotterdam nog altijd het oren-maffieuze **Heleen Dowling Instituut**, dat thans leeft van subsidies van het VSB Fonds en van de Nederlandse Kankerbestrijding, voorheen het KWF.

Twee vergelijkingen

Toen burgemeester Patijn zich tegen journalisten moest verantwoorden voor de 4 miljoen gulden, die hij de organisatoren van de Gay Games had geschonken, toen zei hij dat dit bedrag op een begroting van 7 miljard slechts 'peanuts' was. Men kan de hier boven vermelde bedragen dus excessief of uiterst bescheiden noemen. Wij kiezen, het zal u niet verbazen, voor het eerste oordeel. Ons grootste bezwaar is natuurlijk gericht tegen de door VWS getoonde minachting voor het ontbreken van overtuigende gegevens inzake de werkzaamheid van al die geneeswijzen, die desalniettemin een 'kwaliteitsbeleid' moeten gaan volgen. Hier wordt met twee maten gemeten: van de gewone geneeskunde eist men kostenbewustzijn, doelmatigheid en aandacht voor kosten/baten- analyse van werkzame behandelingen. In de alternatieve sector wordt kwaliteitsbeleid gevoerd inzake behandelwijzen, waarvan het nut nooit is aangetoond en die dus altijd kostenverhogend, medicaliserend, afhankelijkmakend en valse hoop verschaffend, kortom schadelijk zijn! Waarom zijn er eigenlijk wel Postbus 51- campagnes tegen alcoholmisbruik en ter preventie van SOA's, maar geen waarschuwingen tegen kwakzalverij? Ik heb het eerder gesteld en herhaal het hier opnieuw: alternatieve genezers mogen blij zijn, dat ze in het kader van de wet BIG niet meer strafbaar zijn, maar verder moet onze overheid deze 'medische randgroepjongeren' òf tegenwerken òf gewoon aan hun lot overlaten. Ik wil daarom eindigen met een oproep aan de minister: stop toch die bevordering van de kwakzalverij met overheids- en semi-overheidsgeld! De effecten ervan zijn in de meest letterlijke zin des woords volledig heilloos!

Ik wil eindigen met een andere vergelijking. Daarbij wil ik - u kent mijn onverschrokkenheid - de kwakzalverij vergelijken met het terrorisme van groeperingen in Noord Ierland, Baskenland en in de Balkan. De verbetenheid en de motivatie van die eindeloos doorvechtende strijdgroepen komt niet uit de lucht vallen, maar zij moet gevoed worden. En die voeding, dames en heren, wordt geleverd door intellectuelen! Het zijn de nationalistische historici, die met hun tendentieuze versies van de geschiedenis van hun volk, oude verhalen van nederlagen, aangedaan onrecht etc. levend houden en daarmee motiveren en legitimeren zij de terreur van hun aanhangers.

Het zijn op eenzelfde manier gemankeerde wetenschappers, nu in de gedaante van gesubsidieerde pseudo-academische auteurs (zoals die uit München, Bethesda, Exeter en straks wellicht ook Rotterdam), die dankzij al te argeloze redacties via publicaties in fatsoenlijke tijdschriften munitie en rugdekking leveren voor kwakzalvers. Zij verschaffen hen daarmee een vals alibi tegen critici, zoals u en ik, die een scherper oog hebben voor de schade die alternatieve geneeskunde aanricht bij hen die zich daaraan blootstellen.

C.N.M.Renckens, Utrecht 10 oktober 1998.

JAARVERSLAG VAN DE SECRETARIS

VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ 1997-1998 OP 10 OKTOBER 1997 TE UTRECHT.

Het bestuur is sedert de vorige jaarvergadering op 11 oktober 1997, 6 maal bijeengeweest.
Gaarne vraag ik uw aandacht voor een aantal van de bestuursactiviteiten.

De vereniging heeft inmiddels een homesite op internet. De homepage is te vinden onder http://www.dds.nl/~antikwak Het email adres is antikwak@dds.nl. Ons bestuurslid Cees vd Smagt heeft dit op de rails gezet; wij zijn hem hiervoor zeer erkentelijk.

Er is een interview met onze voorzitter verschenen in het magazine "Overleven" en hij heeft gesproken op het KNMG kongres op 1 november 1997.

Zoals u zich wellicht kunt herinneren had Nehoma vorig jaar gedreigd met een kort geding naar aanleiding van onze uitspraken t.a.v. antroposofische producten. Dit kort geding heeft niet plaatsgevonden omdat de uitspraken van de vereniging juist waren. De vereniging moet echter wel kosten betalen voor juridische bijstand. Nehoma heeft inmiddels *f* 1500,- aan ons overgemaakt en verschuilt zich verder achter de fouten die de advocaat gemaakt zou hebben.

De resterende kosten trachten wij te verhalen op deze advocaat; onze voorzitter heeft zich al gewend tot de Deken van Orde van Advocaten. U begrijpt dat wij deze kwestie hoog opnemen.

Onze voorzitter heeft gecorrespondeerd met de directie van het Radboud ziekenhuis te Nijmegen over een TV uitzending van

een aldaar werkzame neuroloog over acupunctuur. De directie meldde ons ondermeer dat de naaldenprikkende neuroloog niet meer werkzaam is aan het Radboud.

Ons bestuurslid Veenema heeft het geaccrediteerde congres "Homeopathie voor Huisartsen" te Amsterdam bijgewoond. Een verslag hierover is verschenen in ons actieblad. Deze accreditering is voor ons aanleiding geweest om accreditering voor huisartsen aan te vragen voor het wetenschappelijk gedeelte van deze middag en deze is toegekend voor 1 uur!

Voorts kunnen wij met trots meedelen dat aan ons bestuurslid Henk Timmerman op donderdag 22 oktober de Dr. Saal van Zwanenberg-Organon prijs uitgereikt zal worden voor zijn wetenschappelijk onderzoek.

Het bestuur heeft met verontrusting kennis genomen van de kwakzalversactiviteiten in het ziekenhuis te Lelystad. Hier is een kinderarts als homeopaat werkzaam en een neuroloog als acupuncturist. De verpleegsters kunnen op kosten van het ziekenhuis een cursus Therapeutic Touch volgen!?
De hierop aangesproken directie bagatelliseert een en ander en zegt dat het allemaal op bescheiden schaal plaatsvindt.

Ook is het bestuur verontrust over de grote sommen geld die de overheid beschikbaar stelt voor alternatieve geneeswijzen. De voorzitter komt in zijn jaarrede hierop terug.

De publicatie van Roel van Duyn in Trouw van zaterdag 5 september heeft ons allen zeer aangegrepen. Zijn echtgenote is overleden na een behandeling door een macrbiotische kwakzalver. Het bestuur heeft besloten dit tragische geval aan te grijpen voor benadering van de politiek. Het is te danken aan de introduktie van de wet BIG - enkele jaren geleden - dat dergelijke praktijken mogelijk zijn geworden.

Tenslotte is nog vermeldenswaard dat de colleges homeopathie aan de VU geen studiepunten meer opleveren voor de studenten geneeskunde en dat het kwakzalverstijdschrift Care ter ziele is gegaan.

Het ledenbestand is gegroeid naar ca. 1060 leden. Dit is een ledenaanwas van ongeveer 100!. Het ledenbestand is inmiddels door het secretariaat in eigen beheer genomen.

Er is een nieuwe - geactualiseerde - brochure van de Vereniging gemaakt.

De plannen voor het komende verenigingsjaar zijn de volgende: We zullen trachten het uitgebreide archief te (doen) inventariseren en het ligt in de bedoeling om kwakzalversproducten te gaan analyseren cq te ontmaskeren.

Het analyseren van de zogenaamde geheimmiddelen behoorde ook tot de activiteiten van de oprichters van onze vereniging in 1881: de wakkere (Friese) gebroeders Bruinsma.

Gewoontegetrouw wil ik tenslotte alle leden bedanken die het afgelopen verenigingsjaar hebben meegeholpen aan de informatievoorziening van het secretariaat.

Hoe breng je de boodschap over?

Hoe verkoop je het nobele gedachtengoed van de Vereniging? Die vraag drong zich - bijna traditiegetrouw - op tijdens de rondvraag van de algemene ledenvergadering. De Vereniging tegen de Kwakzalverij moet opboksen tegen Goliaths die over voldoende pecunia beschikken om mensen via peperdure campagnes allerlei homeopathische middelen aan te smeren. Een gedegen voorlichting is cruciaal in de strijd tegen de alterneuten. De Vereniging stelt alles in het werk om altijd en overal het bedrog te ontmaskeren, maar is daarbij vooral afhankelijk van het eigen Actieblad en free publicity in de media. In zelf opgezette campagnes is de Vereniging beperkt vanwege de hoge kosten.

Het inschakelen van een pr-functionaris of -bureau, zoals naar voren gebracht, is dan ook geen optie. "Te duur", aldus secretaris Harry de Vries. Zo nu en dan een actie, meer zit er volgens hem niet in het vat. Meer uitingen op universiteiten, academische ziekenhuizen en in wachtkamers moet wel mogelijk zijn. Over de *inhoud en de vormgeving van de boodschap zal nog worden nage*dacht. Met name jongere studenten zouden moeten worden geconfronteerd met de strijd tegen de kwakzalverij omdat zij wellicht 'prikkelbaarder' zijn. Cees Renckens vestigde zijn hoop vooral op de intelligenten onder de studenten.

De voorzitter zag weinig in het inspelen op schrijnende, actuele gevallen uit de praktijk, zoals de dood van de vrouw van ex-Kabouter Roel van Duijn bij wie de baarmoederhalskanker jarenlang werd verwaarloosd omdat zij op gezag van de levensgevaarlijke macrobioot Adelbert N. elke medisch ingrijpen weigerde en blind voer op het dieet van N., hetgeen tot haar dood leidde.

"Lijkenpikkerij", noemde Renckens het aangrijpen van dergelijke voorbeelden om de aandacht op de Vereniging te vestigen. Hij gaat liever door op structurele wijze het kwaad van de alternatieve geneeswijzen aan te pakken.

Geld is natuurlijk altijd welkom om de Vereniging enige slagvaardigheid te verschaffen in die strijd, maar om nou voor elk potje (zoals het VSB-fonds) in aanmerking te willen komen vonden meerdere leden wat ver gaan. Afgezien van het feit dat het VSB-fonds vooral is bedoeld voor projecten en dus niet zozeer voor reguliere bijdragen, heeft de armoe en dus de onafhankelijkheid haar charme.

Meer mag er worden verwacht van een bijdrage van de stichting Weten, die goede publieksvoorlichting over wetenschap en

Vereniging haar sporen ruim verdiend. Men was van mening dat de stichting 'vast wel oren' naar een aanvraag zou hebben. Onder het motto 'niet geschoten is altijd mis' trekt de Vereniging aan de bel bij de stichting.

Een van de aangename en zeer lezenswaardige informatiebronnen over kwakzalverij is het boekje 'Hedendaagse Kwakzalverij' van Cees Renckens, waarvan er nog slechts weinig exemplaren verkrijgbaar zijn. De Vereniging hoopt op een herdruk, evenals van het 'meesterwerk' (Renckens) 'Tussen Waarheid en Waanzin' van Nienhuys en Hulspas.

Het Actieblad zou ook nog beter verspreid kunnen worden, zo lieten enkele aanwezigen weten omdat zij dit orgaan niet overal tegenkomen waar je het wel zou verwachten, bijvoorbeeld bij de Inspecties voor de Gezondheidszorg en ziekenhuizen als het AMC. Van elke oplage vallen er 200 tot 250 bladen op de deurmat van niet-leden en dan vooral bij medische instellingen en krantenredacties. Er zal worden nagegaan of het Actieblad werkelijk optimaal wordt verstuurd.

Over de inhoud toonden de aanwezigen zich content ('leuk om te lezen', 'binnen 2 uur uit', 'ik onderstreep belangwekkende zinnen'). Zij reageerden op de mededeling van het bestuur dat enkele leden te toonzetting te scherp vonden. Voor sommigen was dat zelfs aanleiding het lidmaatschap van de Vereniging op te zeggen. Renckens liet weten geen gas terug te nemen.

"Misdaad en kwakzalverij moet je keihard bestrijden. Dat drammerige is nu eenmaal moeilijk te vermijden en ik kan me voorstellen dat het de lezers soms stoort", zei hij onomwonden. Maar het is naar zijn mening nodig om steeds de vinger op de zere plek te leggen. "Vooral de alterneuten die bonafide en heel serieus als echte artsen willen overkomen zijn levensgevaarlijk. Dan kun je nog beter een alternatieve genezer treffen die het puur om de centen is te doen. Wij moeten frapper, frapper toujours, voortdurend het kaf van het koren scheiden."

De politiek kwam tijdens de discussie ook nog ter sprake. Renckens is met Borst 'niet ongelukkig' gelet op eerdere ervaringen met bijvoorbeeld Van der Reyden. Met hem was het veel kwader kersen eten. Toch is de politiek ook in de persoon van Els Borst boterzacht voor de alternatieve hoek, zoals prof. Treffers aangaf. Henk Timmerman: "Ze vindt het allemaal wel best."

Jongkoen sprak van een 'onwaarachtige houding' van de politiek: "Borst is doodsbang om te stem van tien kiezers te verliezen. Je mag een politicus toch aan principes houden?" Renckens nuanceerde deze opmerking door te zeggen dat een politicus in de eerste plaats volksvertegenwoordiger is en dat principes daarom soms worden opgeofferd. Een politicus kan zich niet ongestraft te ver van de vox populi verwijderen. Ook enkele jonge leden die nog op het AMC colleges 'evidence based medicine' van mevrouw Borst hadden gevolgd, verdedigden haar persoon met verve.

Is meer 'anti-alternatieve' profilering in de spreekkamer van de gewone huisarts niet gewenst? Volgens Veenema moet je dat alleen doen als er naar wordt gevraagd. Een mens mag en moet er vanuit kunnen gaan dat hij of zij op medisch verantwoorde wijze wordt geholpen, ook al sympathiseert zeker 80% met het alternatieve gedoe.

Etymologie van het woord 'kwakzalver'

Helemaal eens over de oorsprong van het woord kwakzalver zijn de geleerden het niet, maar wel staat vast dat het woord Middelnederlandse (12e- 16e eeuw) 'wortels' heeft: quacksalver of quacsalver. Daarin zijn twee delen te herkennen, te weten quack en salver. Een salver was iemand die een zieke met zalf insmeerde. Zijn werk kwam overeen met dat van de lapsalver, *iemand die tracht een zieke met uitwendige middeltjes op te lappen*. Zekerheid omtrent de duurzame werking van het gebruikte middel kon niet worden geboden. Daar zal de gemiddelde quacksalver zich toen niet door hebben laten weerhouden, evenmin als zijn collega's nu.

De betekenis van quack is minder eenduidig. Het ene woordenboek signaleert een verwantschap met kwakkelen in de zin van niet doorzetten (denk aan kwakkelwinter) en het andere legt verband met het Deense kvakle, dat knoeien betekende. Een derde woordenboek houdt het op quacken dat beuzelen, leuteren betekende en banden heeft met kwaken en kwekken. Een vierde zegt daarentegen dat quac niet doortastend, weifelend of halfslachtig kon betekenen. Van Dale ziet het nog weer anders: quac was gewoon een kwakje van iets.

In het Middelnederlands had quacksalver overigens niet per se een ongunstige betekenis. Pas in de zestiende eeuw duikt quacksalve op in de zin van prulzalf en quaecksalver als iemand die niet werkzame middelen gebruikt om zieken te genezen. Tot op de dag van vandaag is dat negatieve etiket aan de kwakzalver blijven plakken.

Sophie J.M. Josephus Jitta

Oproep (I)

Het bestuur zou graag in contact komen met student-leden, die bereid zouden zijn zich af en toe voor de Vereniging in te zetten binnen hun eigen faculteit. Gedacht wordt aan het ophangen van posters, het verspreiden van stickers en het plegen van subversieve acties richting de alternatieve propagandamachine, die ook binnen de medische faculteiten op volle toeren draait. Voor de faculteiten in Utrecht en Nijmegen is al in deze functie voorzien na spontane aanmeldingen op de afgelopen jaarvergadering te Utrecht. Wie volgt? Graag een telefoontje naar de secretaris: 0513-625956.

Oproep (II)

Vooral de secretaris, maar ook veel individuele bestuursleden, ontvangen met regelmaat folders, krantenknipsels, kopietjes etc. op het gebied van de kwakzalverij. Een van onze leden heeft zich beschikbaar gesteld om voortaan als centraal inzamelingsadres te fungeren voor dit type materiaal. Zij zal deze beheren en nauw contact houden met het bestuur om te zien of archiveren en registreren voldoende is, of dat directe actie gewenst is. Nieuws uit de grote landelijke dagbladen is altijd wel bekend, dus het gaat hier vooral om informatie uit de regionale kranten en de huis-aan-huisbladen, die vaak kwakzalversadvertenties bevatten. Blijft u dit soort materiaal s.v.p. opsturen, maar voortaan naar: mevr. S. Josephus Jitta, p/a Spuistraat 134, Kr. 613, 1012 VB Amsterdam.

Oproep (III)

Blijkens een bericht in het dagblad De Limburger van 8 mei 1998 was de Antwerpse naturopaat en Heilpraktiker R. Wanrooy in hongerstaking gegaan omdat hij maar niet van zijn reputatie van charlatan kon afkomen. Hij, die zichzelf de 'kindertjesmaker' noemt, claimt een speciale deskundigheid bij het behandelen van kinderloosheid. De vrouwen krijgen tarwekiemcapsules en de mannen een middel met geheime samenstelling, 'testicilum' genoemd. Hij zou al 223 echtparen aan een kind hebben geholpen. Noch bij de Gazet van Antwerpen noch bij Agalev, de Belgische groene partij, kreeg hij voet aan de grond. Onze secretaris deelde de krant mede, dat Wanrooy maar lekker lang in hongerstaking moest gaan. 'Hebben wij straks weer een kwakzalver minder!'. Zijn er wellicht leden die ons kunnen melden of de hongerstaking van Wanrooy succesvol is verlopen?

Teckel keert terug als tapijtvlek

Reeds lang geleden heeft de televisie de rol als voornaamste aanjager van kwakzalverij overgenomen van de huis-aan-huiskrantjes. Praatprogramma's scoren hoog met het type 'kleurrijke praatjesmaker', dat in die sector promineert. Catherine Keyl ontving bij voorbeeld reeds in 1990 de 'voedingsdeskundige' macrobioot Michio Kushi, die precies vertelde wat gezond en toch lekker was. In Villa Felderhof vernamen wij kortgeleden dat de door Tineke de Nooij populair gemaakte Jomanda in haar jeugd seksueel misbruikt werd en dat is toch - hoe of u het ook wendt of keert - een verzachtende omstandigheid. Keyl tracht in haar dagelijkse RTL 4-show een soort gezond verstand in ere te houden, maar wekt bij sommige potentiële gasten toch afkeer. Zo merkte de topkok Jon Sistermans op niet in haar programma te willen optreden omdat Keyl 'de ene dag met een dildo in de hand staat en de volgende met een staafmixer'. Keyl ontkent ooit met een dildo in haar programma te zijn bezig geweest. Begin augustus 1998 werd een zeer leerzame aflevering van haar succesprogramma 'Catherine' herhaald en dat werd in de VPRO-gids no 31 als volgt aangekondigd.

Sylvie Maier geeft vierdaagse workshops 'Telepathisch communiceren met uw huisdier'. De hartstochtelijke kattenbezitster vindt het niet meer dan normaal dat mensen praten met dieren. Voor zevenhonderd gulden kunt ook u de geest en gevoelens van uw huisgenoot beter leren kennen, voert u 'diepte-interviews' met uw meegenomen huisdier en past u de verworven vaardigheden toe op de schapen en geiten van een kinderboerderij. Volgens Maier is het uw geld dubbel en dwars waard, de meeste cursisten belanden later in de counselling: dieren en hun eigenaars kunnen dan bij hen terecht voor eventuele relatieproblemen.

Toen Maier haar geliefde huisdier al geruime tijd kwijt was, besloot ze de Amerikaanse biologe Marta Williams te consulteren. Vanuit Californië wisselde Williams telepathisch van gedachten met de poes en bracht het beestje ongehinderd door afstand weer veilig terug in de schoot van haar bazin. 'Ik heb het reuze naar mijn zin thuis, maar het is tijd om de wereld te gaan verkennen', zou de kat haar hebben verteld. Toen de kat hoorde van Sylvie's ongerustheid spoedde zij zich uiteraard onmiddellijk naar huis.

Volgens Maier leverde deze gebeurtenis het bewijs dat telepathisch contact met dieren mogelijk is. 'Dieren hebben een schoner communicatiekanaal dan mensen. Wij krijgen in deze drukke wereld teveel externe impulsen tot ons om gedachten van anderen te kunnen ontvangen. Niet alle dieren zijn even ontvankelijk voor communicatie met mensen. Huisdieren zijn gewend aan menselijk gezelschap en spreken daardoor beter 'de taal' dan wilde dieren. Maar zelfs met vliegen kan je in contact treden als je oefent. Ze gaan dan rustig op je hand zitten en wachten met wegvliegen tot je met ze bent uitgepraat. Overigens houden niet alle dieren van communicatie met mensen. Sommige zijn erg gesteld op hun privéleven, dat moet je respecteren.'

Paranormale dieren, het blijft een kwestie van geloven. Voor zover bekend leven de meeste dieren zoals honden op een instinctmatige manier en 'denken' ze voornamelijk in termen van eten, drinken en spelen. Dat huisdieren in volzinnen met hun baasje zouden communiceren lijkt dan ook een onterechte projectie van menselijke eigenschappen. Maier: 'Dat is een misvatting. Juist door onbegrip grijpen huisdieren naar grovere middelen van communicatie. Omdat wij ze altijd maar bevelen geven, reageren ze ook op dat niveau. Het is pure onmacht dat dieren gaan krabben of plassen als ze iets duidelijk willen maken. Het is net als bij kleine kinderen die worden genegeerd.'

Vanavond meer ongelooflijke verhalen over huisdieren in een herhaling van Catharine op RTL 4. In 'Is Mijn Dier Paranormaal' horen we van een poes die op bestelling de oorringen van haar bazin terugvindt, en van een gestorven teckel die op aarde terugkeert als een tapijtvlek.

Sven Willemse

Timmerman: twee grote wetenschappelijke onderscheidingen.

Prof. dr. Henk Timmerman (1937), sinds 1989 bestuurslid van onze vereniging, ontving dit najaar twee belangrijke wetenschappelijke prijzen wegens zijn verdiensten op het gebied van de farmacologie en het ontwikkelen van nieuwe geneesmiddelen.

Hem werd in Edinburgh de W.Th. Nauta Award uitgereikt: de belangrijkste Europese prijs op het gebied van de farmacochemie, in welk vak Timmerman sinds 1979 een leerstoel bekleedt aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Op 22 oktober 1998 ontving Timmerman in de stampvolle aula van de VU de Dr. Saal van Zwanenberg-Organon prijs 1998. Aan deze driejaarlijkse prijs is een bedrag van 60.000 gulden verbonden. De jury prees Timmerman's innovatief onderzoek naar geneesmiddelen tegen de ziekte van Alzheimer, epilepsie en chronische ontstekingen en eerde ook zijn aandeel in de totstandkoming van de succesvolle geneesmiddelenonderzoekschool 'Leiden-Amsterdam Center for Drug Research'.

In zijn dankwoord gaf de laureaat een overzicht van zijn research-activiteiten en gaf daarna ook blijk van zijn verantwoordelijkheidsgevoel ten opzichte van de maatschappij. Hij benadrukte dat de universiteit niet slechts onderzoek en onderwijs moet plegen, maar ook de maatschappij moet laten meeprofiteren van haar inzichten. Pseudowetenschap en kwakzalverij moeten zeker ook door vooraanstaande wetenschappers expliciet worden bekritiseerd. Hij wees op de verdiensten van het Heidelberg Appeal Nederland, de Stichting Skepsis en de Vereniging tegen de Kwakzalverij. Na even gerefereerd te hebben aan de dodelijke gevolgen van kwakzalverijen als de iatrosofie en de macrobiotiek, richtte Timmerman zijn pijlen kort maar doeltreffend op de homeopathie. Zo bestond er volgens Timmerman in Amsterdam geen verschil tussen 'de VU' en 'het VU', terwijl het verschil tussen 'Organon' en 'de Organon' enorm is. Met het laatste begrip verwees de laureaat naar het werk van Hahnemann om vervolgens zijn verontwaardiging uit te spreken over het nog altijd bestaande privaat-docentschap homeopathie aan zijn eigen universiteit. Hij benadrukte zijn tevredenheid over het feit, dat dat docentschap recent verder was gedevalueerd doordat het de studenten geen studiepunten meer oplevert, maar sprak tevens de vurige wens uit, dat de homeopathie aan de VU in de toekomst nog verder verdund zou worden.

Alweer een homeopaat gepromoveerd!

Na de promotie van de voormalig VU-privaat-docent Van 't Riet (op de tot de homeopathie bekeerde Duitse chirurg August Bier) uit 1978 en het op niets (behalve een proefschrift) uitgelopen onderzoek naar de effectiviteit van homeopathie bij luchtweginfecties bij kinderen van De Lange-De Klerk (1993) is er thans een derde homeopaat toegetreden tot het gezelschap van zeergeleerde medici. Het betreft Martien Brands (1953), eerder bekend als mede-oprichter van Homeopaten zonder Grenzen, die op 5 juni 1998 aan - alweer - de VU promoveerde op een dissertatie getiteld 'Disease: language and experience', ondertitel: A cognitive comparison of allopathy, homeopathy and Chinese medicine. Een beschouwing over dit proefschrift zal vast in een toekomstige aflevering van dit *Actieblad* verschijnen, maar alvast ter inleiding eerst iets anders. De promotie van Brands herinnerde ons namelijk opeens aan het feit dat het altijd zo actuele *Actieblad* nog nimmer melding heeft gemaakt van een gewichtige publicatie in het Zweedse medisch tijdschrift *Läkartidningen* (nr.47, vol.92, p.4467-8). Die publicatie is nu extra relevant, omdat hij direct duidelijk maakt waarom Brands, die in Ghana toch onderzoek deed naar de werkzaamheid van homeopathie tegen malaria, in zijn dissertatie niet gekozen heeft voor een effectiviteitsonderzoek. (Toen Renckens destijds vernam, dat Brands malaria homeopathisch behandelde, noemde hij [onze voorzitter is oud-tropenarts en zag veel sterfte aan malaria!] dat rondweg misdadig) De ervaring van De Lange-De Klerk zal hem overigens ook niet direct in die richting hebben geënthousiasmeerd.

Het Zweedse artikel maakte melding van vijf gevallen van malaria bij Zweden, die tijdens hun verblijf in West-Afrika slechts homeopathische malaria-profylaxe hadden ingenomen. Die profylaxe bestond uit resp. Spenglersan M, Charaka comp. 118 en Kina D 6. Drie Zweden kregen malaria tgv infectie met *Plasmodium ovale* en twee liepen zelfs een besmetting op met de potentieel dodelijke *Plasmodium falciparum*. Alle patiënten overleefden hun malaria, maar een die zich aanvankelijk alleen door een natuurgeneeskundige wenste te laten behandelen, werd later letterlijk doodziek en verward opgenomen met hoge koorts, zeer ernstige bloedarmoede en tekort aan bloedplaatjes. Zij overleefde het dankzij een krachtige 'allopathische' behandeling ternauwernood. Het profylactisch toepassen van homeopathica is sowieso natuurlijk volledig in strijd met de theorie van de homeopathie, maar de auteurs hebben toch nog goed gekeken naar de samenstelling van de toegepaste 'profylaxe'. Spenglersan M bevat 'malaria-antigenen' in een verdunning van 1:1 000 000 000! Kina D6 bevat een schokschuddend bereide verdunning van de kinabast en Charaka Comp bevat o.a. Arnica, Belladonna, Rhus Tox, Kina e.a. Dit alles in D 30 verdunning: de kenners weten over hoeveel moleculen wij dan nog mogen spreken. De Zweedse wetgeving kan niets uitrichten tegen deze gevaarlijke vorm van kwakzalverij.

Op het proefschrift van Brands, o.a. ook enige tijd penningmeester van de Internationale Federation Homéopathes sans

Frontières en lid van het adviespanel voor onderzoek naar alternatieve geneeswijzen binnen het Gebiedsdeel Medische Wetenschappen van de NWO, zal hopelijk in een volgende aflevering van het *Actieblad* inhoudelijk worden ingegaan.

Drs. A.L.Ternee

In verband met ruimtegebrek zult u in dit nummer weinig terugvinden van de grote opschudding, die Roel van Duijn met zijn publicatie in Trouw van begin september 1998, heeft geïnitieerd. Als gevolg daarvan zijn inspectie en politiek wakker geschud en lijkt er thans meer aandacht te zijn voor de gevaren van de zeer liberale Wet BIG. Uw bestuur heeft n.a.v. de affaire het volgende persbericht uitgegeven:

De Vereniging tegen de Kwakzalverij heeft met een gevoel van 'déjà vu' kennis genomen van de opwinding en publieke verontwaardiging over de aan het licht gekomen sterfgevallen van mensen, die zich onder behandeling hadden gesteld van de heer Nelissen, directeur van het Kushi instituut voor macrobiotiek te Amsterdam. Drie jaar geleden deed zich bijv. eenzelfde fenomeen voor toen een Haagse 'iatrosoof' verantwoordelijk bleek voor sterfgevallen onder zijn cliëntèle.

Met de introductie van de Wet BIG is in ons land de bescherming van de burger tegen kwakzalvers aanzienlijk verzwakt. Die wet kwam tegemoet aan het onder de burgerij levende verlangen om zelf de geneeswijze te verkiezen, waaraan men de voorkeur geeft. De nieuwe wet heeft geleid tot de paradoxale en onaanvaardbare situatie, dat onbekwame genezers nu juridisch nauwelijks zijn te attaqueren, terwijl de mogelijkheden om op te treden tegen disfunctionerende artsen zeer talrijk zijn. Keuzevrijheid voor de burger is in het algemeen een groot goed, maar wanhopige, domme, makkelijk beïnvloedbare en zoekende mensen kunnen licht in de ban geraken van kwakzalvers, die met hun dominante persoonlijkheid vaak een zeer grote invloed op hun patiënten gaan uitoefenen. Hiertegen zouden de juridische mogelijkheden van de oude Wet op de Uitoefening der Geneeskunst weer moeten worden geherintroduceerd. Thans is het voor het justitieel apparaat erg moeilijk om in de BIG-wet gronden te vinden, waarop kwakzalvers kunnen worden aangesproken. Dat kwakzalvers ook vrijwel nimmer voldoen aan de eisen, die de WGBO (wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst) aan hen stelt, daarvan lijkt justitie intussen onvoldoende doordrongen.

Parlement en regering zijn medeverantwoordelijk voor de huidige situatie en zij dienen de hand in eigen boezem te steken. ***Reparatie-wetgeving*** *is dringend geboden om justitie en Inspectie meer armslag te geven in hun optreden tegen de kwakzalverij.*

De Vereniging is overigens van mening, dat ook met de meest strenge wetgeving excessen als de huidige zullen blijven voorkomen. De bevolking zou ervan doordrongen moeten worden, dat het raadplegen van alternatieve genezers riskant en zinloos is. De overheid zou - in plaats van het financieel rijkelijk ondersteunen van 'kwaliteitsbeleid' van alternatieve organisaties, zoals dat thans geschiedt - haar burgers daarop moeten wijzen. Ook aan prostitutie, drugs, tabak en seksueel overdraagbare aandoeningen vallen onze burgers vrijwillig ten prooi, maar dat weerhoudt een beschaafde en verstandige overheid er niet van om zijn onderdanen met kracht op de gevaren daarvan te wijzen. ***Waarschuwingen tegen alternatieve geneeswijzen op Postbus 51*** *verdienen de voorkeur boven acceptatie en subsidiëring van de alternatieve sector! Ze zijn thans meer dan ooit geboden.*

Apotheker Pijpers als educator

Biohorma van Vogel kan er heel goed buiten, maar bij VSM werken er wel een paar: apothekers die de homeopathie volstrekt serieus nemen. Wij dachten altijd, dat het ook wel tot die anderhalve man en een paardekop beperkt zou blijven, maar wij blijken ons hierin te vergissen. In Hoogeveen resideert aan de Wielewaal apotheker I.P.R.Pijpers, die op 16 mei een themamiddag organiseerde over homeopathie. Dat geschiedde, aldus de aankondiging, in samenwerking met Biohorma, de producent van de 'Vogel-geneesmiddelen'. Aan de themamiddag, die een interactieve opzet had, waren ook prijzen verbonden: gratis reisjes naar de dr. Vogel-tuinen te Elburg.

Of de themamiddag van Pijpers goed bezocht is, dat is ons onbekend, want onze informant, zelf ingeschreven bij die apotheek, heeft zich er niet laten zien. Wel stuurde hij Pijpers een gepeperde brief met o.a. de vraag hoe iemand die 7-8 jaar farmacie heeft gestudeerd in dit geval van geneesmiddelen kan spreken. Antwoord ontving hij niet. Er zijn o.i. drie verklaringen mogelijk voor het curieuze fenomeen van de apotheker, die reclame maakt voor de homeopathie: hij gelooft er echt in, hij wil hogerop in de KNMP of hij heeft platvloerse commerciële motieven en misleidt zijn cliëntèle. Bedenk nu zelf wat het ergste is. Ons lid, zoals gezegd met zijn gezin ingeschreven als patiënt bij Pijpers, concludeerde zonder terughoudendheid: 'Een slang koesteren wij aan onze borst'. Dat lijkt ons allerminst overdreven.